

บทที่ 4

ข้อมูลประกอบการวิจารณ์วรรณคดี

ในการวิจารณ์วรรณคดี นอกจากผู้วิจารณ์มีความรู้พื้นฐานทางวรรณคดีเพื่อวิจารณ์ให้ได้ผลดีแล้ว (ดังกล่าวแล้วในบทที่ 3) ผู้วิจารณ์ควรมีความรู้เรื่องอื่น ๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการวิจารณ์ให้ได้ผลดียิ่งขึ้นอีกด้วย

วรรณคดีที่นำมาวิจารณ์มีหลายประเภท ได้แก่ ร้อยแก้ว ร้อยกรอง และบทละคร (แบ่งตามประเภทใหญ่ ๆ) ความรอบรู้ในทางวิชาการเฉพาะประเภทวรรณคดี และประวัติวรรณคดี ย่อมจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยในการวิจารณ์ แต่วรรณคดีโดยทั่วไปนั้นไม่เกี่ยวข้องกับแต่เฉพาะเรื่องที่เป็นเนื้อหาหรือศิลปะในทางวรรณคดีโดยตรงเท่านั้น แต่อาจเป็นเรื่องอื่น ๆ ได้แก่เรื่องเกี่ยวกับศาสนาและพิธีกรรมที่กระทำกันอยู่ในสมัยหนึ่ง เช่นพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา หรืออาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อในทางไสยศาสตร์ ดังเช่นที่ปรากฏในลิลิตพระลอ และเสภาขุนช้างขุนแผน อาจเป็นวรรณคดีที่เราได้รับถ่ายทอดมาจากชาติอื่น เช่นเรื่องรามเกียรติ์และอิเหนา หรือนวนิยายสมัยปัจจุบัน รวมทั้งที่เป็นเรื่องแปล มีเรื่องเกี่ยวกับจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์อย่างกว้างขวางในเนื้อเรื่องนั้น ๆ เรื่องเหล่านี้ทำให้ผู้วิจารณ์มีความจำเป็นจะต้องสนใจนอกขอบข่ายของวรรณคดี เพราะในการวิจารณ์นั้นเราจะต้องพิจารณาวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ อย่างเป็นบูรณาภาพ จึงอาจมีเรื่องของประวัติศาสตร์ การเมือง จิตวิทยา และอื่น ๆ รวมอยู่ในวรรณคดีฉบับนั้นด้วย แม้ผู้วิจารณ์จะตระหนักดีว่าตนกำลังศึกษาและวิจารณ์งานศิลปะก็จริง แต่ความรู้ที่อ้างอิงไปถึงนอกขอบเขตของศิลปะทางวรรณคดี ย่อมทำให้งานวิจารณ์นั้นสมบูรณ์ขึ้นอย่างแน่นอน

ในปัจจุบันนี้ มีผู้สนใจในทางวิจารณ์วรรณคดีกลุ่มหนึ่งที่แลเห็นความสำคัญของวรรณคดีคู่กันไปกับสังคม โดยกล่าวว่าศิลปะในการแต่งหนังสือจะต้องแสดงค่านิยมอันถูกต้องของสังคมหรือมิฉะนั้นก็ต้องเป็นเสมือนคู่มือนำความคิดและรับใช้สังคม และยังมีผู้รู้จักกลุ่ม

หนึ่งที่น่าสนใจวิจารณ์วรรณคดีโดยอาศัยทฤษฎีทางจิตวิทยา แม้บุคคลเหล่านี้จะยังนับว่าเป็นกลุ่มเล็กอยู่ก็จริง แต่ก็เป็นกลุ่มนำความคิด และเป็นประจักษ์พยานของความสนใจกับทั้งยังเป็นเครื่องส่งเสริมความก้าวหน้าของวรรณคดีทั้งในด้านการแต่งและการวิจารณ์ แต่จะเป็นความสนใจในแนวใดก็ตาม ผู้วิจารณ์วรรณคดีย่อมตระหนักอยู่เสมอว่าหน้าที่ของตนคือการแสดงคุณค่าของวรรณคดี ให้ผู้อ่านเห็นว่าทฤษฎีและศิลปะการแต่งจะต้องคู่กันไป และที่สำคัญที่สุดก็คือทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจว่าวรรณคดีคือส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ และสังคมมนุษย์

วรรณคดีและผู้แต่ง

การศึกษาวรรณคดีในประเทศไทยที่กระทำกันอยู่โดยทั่วไปคือ การศึกษาประวัติผู้แต่งคู่กันไปกับการศึกษาวรรณคดีแต่ละเรื่อง และบางครั้งการศึกษาประวัติผู้แต่งกลับมีความสำคัญยิ่งกว่าตัววรรณคดีเอง เช่น รามเกียรติ์ฉบับพระเจ้ากรุงธนบุรี มีผู้รู้พระราชประวัติประวัติการแต่ง เนื้อเรื่องย่อ ๆ ของแต่ละตอน หรือบางทีก็รู้ตลอดไปถึงข้อวิจารณ์ (ตามที่ปรากฏในประวัติวรรณคดี) คือจะมีคนที่รู้เรื่องดังกล่าวแล้วข้างต้นเป็นอย่างดี แต่ไม่เคยได้อ่านพระราชนิพนธ์เหล่านั้นเลยก็ได้ (อาจเนื่องด้วยหารามเกียรติ์ฉบับนั้นอ่านยากก็ได้) ผู้แต่งประวัติศรีปราชญ์จะเล่าประวัติและผลงานของศรีปราชญ์ไปพร้อม ๆ กันอย่างละเอียด แต่จุดที่น่าสนใจอยู่ที่ประวัติของศรีปราชญ์มากกว่าวรรณคดีที่ศรีปราชญ์แต่ง

แต่อย่างไรก็ดี การศึกษาประวัติผู้แต่งมีประโยชน์หลายประการดังเช่น

1) ประวัติผู้แต่งสนับสนุนให้เข้าใจเรื่องเด่นชัดขึ้น และทำให้วรรณคดีน่าสนใจยิ่งขึ้น เช่น เมื่อทราบประวัติสุนทรภู่ที่เคยอยู่ในวังหลัง และกรมพระราชวังหลังทรงเป็นผู้อำนวยความสะดวกเรื่องไชยัน ทำให้เรามีความเข้าใจว่าเรื่องพระอภัยมณีมีเค้าเงื่อนเกี่ยวข้องกับวรรณคดีจีนเรื่องไชยันได้อย่างไร (ดูคำอธิบายประวัติสุนทรภู่ ของ สมเด็จพระยาตำรากรมราชานุภาพ ต้นเรื่องพระอภัยมณีฉบับคุรุสภาจัดพิมพ์)

2) ผู้แต่งบางท่านกล่าวถึงตนเองในเรื่องที่แต่งไว้ การรู้ประวัติผู้แต่งก็ย่อมทำให้เข้าใจเรื่องได้ดีขึ้น

---

* ข้อคิดนี้ได้จากวารสารหลายฉบับ เช่น สังคมศาสตร์ปริทัศน์ วิทยาสาร และปาจารย์สาร เป็นต้น ส่วนเรื่องเกี่ยวกับทฤษฎีทางจิตวิทยา ได้จากการศึกษาวรรณคดีวิจารณ์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และปริญญาานิพนธ์หลายฉบับของนิสิตปริญญาโทแห่งสถาบันนั้น

ในกรณีที่ผู้แต่งกล่าวถึงตนเองอย่างไม่ชัดเจนนัก ทำให้เป็นข้อคิด หรือเป็นการ
แนะแนวศึกษาค้นคว้าหาหลักฐานประกอบ ตัวอย่างเช่น โคลงที่บอกชื่อผู้แต่งในทวาทศมาส
ให้เงื่อนไขเกี่ยวกับผู้แต่ง

ปัญหาเกี่ยวกับประวัติผู้แต่งในวงการศึกษาวรรณคดีไทย

ผู้ศึกษามักจะประสบปัญหาเกี่ยวกับผู้แต่งในข้อต่อไปนี้

1) ประวัติของผู้แต่งมีน้อยเกินไป หรือไม่มีเลย เช่น ประวัตินายนรินทรธิเบศร์
ผู้แต่งนิราศนรินทร

2) ประวัติผู้แต่งไม่แน่นอน และมีรูปเป็นนิยายมากกว่าเป็นความจริง เช่น
ประวัติศรีปราชญ์ หาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์หรืออื่น ๆ ประกอบยืนยันไม่ได้

3) มีประวัติละเอียดพอสมควร แต่ไม่ให้ประโยชน์ในการศึกษาวรรณคดีมากนัก
เช่นประวัติความเป็นนักเลงสุราของสุนทรภู่ มีเล่าว่าถ้าเมาสุราเมื่อใดเมื่อนั้นก็ว่ากลอนได้
ปราดปรื่องนักจนเสมียน 2 คนจดไม่ทัน แต่ประวัติเช่นนี้ก็จบลงแต่เท่านั้น ไม่ปรากฏผล
เกี่ยวข้องประการใดกับงานประพันธ์ของสุนทรภู่ ไม่ช่วยให้เข้าใจบทประพันธ์ของสุนทรภู่
ได้ดีขึ้นแต่อย่างใด ผู้อ่านไม่เห็นข้อแตกต่างระหว่างบทประพันธ์ต่าง ๆ พอเป็นที่สังเกตว่า
ตอนใดแต่งขณะเมาสุรา และตอนใดแต่ง ขณะปรกติจึงเป็นประวัติละเอียดที่ไม่สู้เป็น
ประโยชน์ในด้านการวิจารณ์ หรือบางท่านอาจถามตัวเองว่า การที่ปรากฏในประวัติว่า
สุนทรภู่ย้ายที่อยู่จากวัดนั้นไปวัดนี้ มีข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับเรื่องย้ายนี้ละเอียดลออขึ้น
ทำให้เข้าใจงานของสุนทรภู่เพิ่มขึ้นอย่างไรบ้าง บางทีความพยายามค้นคว้ารายละเอียดบาง
ประการเกี่ยวกับที่อยู่ของสุนทรภู่อาจไม่ให้ประโยชน์คุ้มค่านักก็เป็นได้
ต่อไปนี้เป็นข้อบกพร่องเกี่ยวกับการศึกษาประวัติผู้แต่งและการวิจารณ์วรรณคดี

4) การศึกษาประวัติผู้แต่งแยกออกไปตัดขาดจากงานประพันธ์ของผู้แต่ง ทำให้
ประวัติกับผลงานแยกจากกัน เป็นการเสียประโยชน์ที่ประวัติควรจะได้สนับสนุนความเข้าใจ
วรรณคดีเรื่องนั้น

5) การศึกษาประวัติผู้แต่งจนไม่ได้ศึกษาตัววรรณคดีอย่างถ้วนถี่ ทำให้ไม่ได้รับ
อรรถรสเต็มที่ และไม่เป็นผลดีทางด้านการวิจารณ์

6) ในบางกรณีการรู้จักผู้แต่งทำให้ความเอนเอียงเกิดขึ้นในใจผู้อ่าน เช่น สุภาภิต
สอนหญิงเข้าใจกันว่าเป็นงานของสุนทรภู่ ก็เป็นที่นิยมมาก หรือบางครั้งก็จะยกวรรณคดี

บางเรื่องให้เป็นงานของผู้อื่น ผู้นี้ เพื่อให้มีความศักดิ์สิทธิ์ขึ้น เช่น สุภษิตพระร่วง ยกให้เป็นงานพระราชนิพนธ์ของพระร่วงเจ้า ชื่อผู้แต่งมีอิทธิพลต่อความนิยมของผู้อ่านได้

นักวิจารณ์ที่จะใช้ประโยชน์ในการอ้างอิงถึงประวัติผู้แต่ง จึงควรถามตนเองอยู่เสมอว่า ประวัติผู้แต่งตอนใดช่วยให้รู้จักและเข้าใจงานประพันธ์ของผู้นั้นได้ดียิ่งขึ้นเพียงไร และใช้ประโยชน์จากการศึกษาประวัติผู้แต่งในการวิจารณ์วรรณคดีตามความเหมาะสม

วรรณคดีและศาสนา

ในวงวรรณคดีไทยมีวรรณคดีที่เกี่ยวกับศาสนาเป็นอันมาก มีทั้งที่มีเนื้อหาเป็นเรื่องของทางศาสนาโดยตรง เรื่องที่แสดงปรัชญาทางศาสนาและเรื่องที่เกิดจากศรัทธาทางศาสนา

คนไทยส่วนใหญ่มีพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางของศิลปะทุกสาขา รวมทั้งสาขาวรรณคดี โดยเฉพาะก่อนอิทธิพลของวรรณกรรมตะวันตกจะแพร่หลายมาถึง ที่มีเนื้อเรื่องเป็นพุทธศาสนาโดยตรง เช่น ไตรภูมิพระร่วง มหาชาติคำหลวง และนันทโศภนันทสุตคำหลวง และยังมีส่วนที่แสดงปรัชญาทางพุทธศาสนา วรรณคดีที่มีพุทธปรัชญาปรากฏอยู่มากเป็นพุทธปรัชญาที่ไม่ลึกซึ้งเกินไปนัก เช่น แสดงถึงความเชื่อกรรมดั่งปรากฏในเรื่องพระลอ เรื่องที่เกี่ยวกับโลกียวิสัยของมนุษย์ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส หรือเกี่ยวกับกิเลสอันเป็นพื้นนิสัยสันดานของมนุษย์ คือ โภคะ โทสะ และโมหะ เหล่านี้มักปรากฏในวรรณคดีแทบทุกเรื่องของเรา วรรณคดีไทยจึงเป็นเรื่องที่เน้นอารมณ์ของมนุษย์ และทำให้มีลักษณะที่เรียกว่า “วรรณคดีแห่งอารมณ์” ส่วนที่แสดงความศรัทธาทางพุทธศาสนา มีปรากฏอยู่เสมอในรูปแบบของวรรณคดี ได้แก่ตอนประณามบทของวรรณคดีแต่ละเรื่อง มักมีบทไหว้พระรัตนตรัยอยู่ตอนต้น หรือมีเจนนั่นในตอนท้าย ผู้แต่งแสดงความจำนงขอให้ได้เกิดในพุทธศาสนาและขอให้ได้พระโพธิญาณในที่สุด

วรรณคดีไทยไม่กล่าวถึงแต่เฉพาะพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังมีเรื่องความเชื่อตามความคิดดั้งเดิม เรื่องเกี่ยวกับ “ผี” และความเชื่อในลัทธิพรหมณ์ ปรากฏอยู่ในวรรณคดีหลายเรื่อง เช่นในลิลิตโองการแข่งน้ำ มีการไหว้เทพเจ้าของพรหมณ์ในร่ายนำสามบทแรก มีเรื่องผี และเทวดา เทพารักษ์ต่าง ๆ มีการสาปแช่ง อันไม่ใช่คติข้างพุทธศาสนา

นอกจากที่กล่าวมาแล้วในวรรณคดีไทยยังปรากฏเรื่องความเชื่อที่เป็นลักษณะของ

คติชาวบ้าน (Folklore และ Folk rites) ได้แก่เรื่องเกี่ยวกับคาถาอาคม หรือไสยศาสตร์ เช่น เรื่องกุมารทอง ผีพราย หุ่นพยนต์ ว่านวิเศษ ยาอายุวัฒนะ ฯลฯ และยังมีความเชื่อในนิยายปรัมปราทำนองเทพนิยาย (Myth) อีกเป็นอันมาก ต่อมาเมื่อเราติดต่อกับชาติทางตะวันตก เรื่องของศาสนาที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีขยายตัวออกเป็นศาสนาอื่น ๆ เช่น ศาสนาของยิว และศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก อย่างที่ปรากฏอยู่ในเรื่องแปล เช่น บทละครเรื่องเวนิสวานิช หรือเรื่องแปลงเช่น บทละครเรื่องสาวเครือฟ้า มีคติของศาสนาซันโต (แปลงจาก Madame Butterfly นางเอกเป็นสาวญี่ปุ่น) เรื่องเกี่ยวกับศาสนาในวรรณคดีจึงขยายกว้างขวางออกไปอีก

ในการวิจารณ์วรรณคดีจะมีปัญหาถามว่า เราจะใช้ศาสนาและความเชื่อต่าง ๆ ของมนุษย์ในการตีความวรรณคดีเพียงไร

หรือมีฉะนั้นก็จะมีปัญหาว่า จะตีความแนวคิดทางศาสนาและความเชื่อต่าง ๆ อย่างไร

คำตอบปัญหาทั้ง 2 ข้อนี้นั้น อาจตีความหรือทำความเข้าใจได้

1) ในแง่บุคลาธิษฐาน ดังเช่นสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงตีความการเสด็จพระราชดำเนินไป 7 ก้าวของพระสิทธัตถะกุมาร (พระพุทธเจ้า) เมื่อแรกประสูติว่ามีความหมายถึงการเสด็จไปเทศนาสั่งสอนโปรดสัตว์ 7 แคว้นแคว้น

2) โดยอาศัยปรัชญาทางศาสนา ของแต่ละศาสนาเป็นองค์ประกอบ (ในกรณีนี้ต้องอาศัยความรู้ของผู้วิจารณ์เป็นเครื่องช่วยความรู้ความเข้าใจ)

3) โดยอาศัยความรู้ทางมานุษยวิทยา (Anthropology) เป็นองค์ประกอบ (และในกรณีนี้ก็เช่นกันต้องอาศัยความรู้ทางวิชาการสาขานี้ เช่น เรื่องที่เกี่ยวกับสารัตถะที่มีอยู่ซ้ำ ๆ ในนิทานชาวบ้าน)

วรรณคดีกับสังคม

ในระยะเวลาปัจจุบันนี้ มีวรรณคดีเป็นอันมากที่สนใจในสภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจปรากฏเป็นวรรณคดีในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ร้อยกรอง สารคดี เรื่องสั้น และนวนิยาย เป็นต้น ทั้งนี้ เป็นเรื่องธรรมดาที่วามมนุษย์ย่อมหลีกเลี่ยงหนีตนเองไปไม่พ้น และย่อมแสดงความคิดความรู้สึกของตนให้ปรากฏในวรรณคดีที่แต่งขึ้น สังคมมนุษย์จึงมีอิทธิพลต่อนักเขียนและกวีเสมอ

มีข้อสังเกตอย่างหนึ่งว่า ผู้แต่งวรรณคดีไทยในสมัยก่อน คือสมัยปกครองแบบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตยนั้นเป็นผู้ที่อยู่ใน สังคมของตนอย่างสอดคล้องเป็นอันดี ไม่มีข้อขัดแย้งต่อต้าน และลักษณะของสังคมไทย เปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวช้า ๆ ไม่สู้มีความเดือดร้อนประการใดรุนแรง สถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นแหล่งกำเนิดวรรณคดีได้รับความยกย่องสูงสุด ส่วนที่เป็นพระราชอาชฎาทัวไป ไม่สู้มีปรากฏว่าอพยพทั้งบ้านทั้งเมือง นอกจากจะถูกกวาดต้อนในยามสงคราม หรือหนีเวลา มีโรคระบาดเท่านั้น

เมื่อลักษณะของสังคมและผู้แต่งเป็นเช่นนี้ ก็ย่อมเป็นธรรมดาที่ว่าวรรณคดีใน สมัยก่อนของเราจะไม่กล่าวถึงปัญหาสังคม หรือความแตกต่างระหว่างฐานะอย่างที่จะต้อง ปฏิวัติเปลี่ยนแปลงและจะมีตัวเอกเป็นท้าวพระยามหากษัตริย์ทั้งสิ้น

ในระยะเวลาต่อมาประมาณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ พลเมืองมี การศึกษามากขึ้น การติดต่อกับต่างประเทศมีมากขึ้น และชีวิตในสังคมเปลี่ยนแปลงไป ความคิดความสนใจต่อสิ่งแวดล้อมของคนเริ่มมีมากขึ้น บุคคลที่เรียกได้ว่าเป็นพวกก้าวหน้า มีปฏิภินิชาในเชิงวิจารณ์สังคมของตน มี เช่น ต.ว.ส. วัฒนาโก และ ก.ส.ร. กุหลาบ เป็นต้น

ความเปลี่ยนแปลง

ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบันนี้ ระดับการศึกษา ลักษณะการปกครอง ตลอดจนภาวะต่าง ๆ ในชีวิตสังคมเมืองใหญ่เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ทำให้คนสนใจใน สภาพสังคมของตนมากขึ้น ความคิดอันนี้มีผลกระทบถึงการแต่งหนังสือ มีวรรณคดีประเภท เกี่ยวกับสังคมแพร่หลายมากขึ้น แม้เรื่องแปลที่มีชื่อเรื่องสังคมไทย เช่นเรื่อง คนขี้เสื่อ ซึ่ง นักเขียนชาวอินเดีย ชื่อภวานี ภัฏฐาจารย์ เป็นผู้แต่ง (ทวีป วรติลก แปล) มีเนื้อเรื่อง กล่าวถึงโครงสร้างของสังคมซึ่งแบ่งชั้นวรรณะของอินเดีย และวรรณะเป็นตัวละครสำคัญใน การกำหนดชีวิตตัวละครในเรื่อง ก็เป็นที่สนใจของผู้อ่านทั่วไป

นักวิจารณ์ในบัดนี้จึงมีข้อคิดว่า ลักษณะสังคมกต การเมือง การปกครองกต มีความสำคัญในวงการวิจารณ์วรรณคดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะที่เป็นวรรณคดีสมัยปัจจุบัน

วรรณคดีไทยสะท้อนภาพชีวิตและวัฒนธรรม แสดงลักษณะของสังคม ค่านิยม และอุดมคติของสังคมมาตลอดเวลา หน้าที่ของนักวิจารณ์จึงมีเพิ่มขึ้นในการพิจารณาวรรณ คดีที่มีเนื้อเรื่องเน้นด้านสังคมของมนุษย์

หน้าที่นักวิจารณ์ในการรู้จักสังคม

ผู้วิจารณ์วรรณคดีที่สนใจพิจารณาวรรณคดีในด้านสังคม อาจใช้แนวพิจารณาตามหัวข้อต่อไปนี้

- 1) ทำความเข้าใจโครงสร้าง ลักษณะชีวิตและวัฒนธรรมในสังคม ค่านิยม อุดมการณ์ และอุดมคติที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดี โดยพยายามให้ถูกต้องตามความเป็นจริงมากที่สุด
- 2) บทร้อยกรอง ร้อยแก้ว หรือบทละคร ควรได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ตามมาตรฐานและความเป็นไปในสมัยของบทประพันธ์เหล่านั้น การใช้มาตรฐานปัจจุบันในการวิเคราะห์วรรณคดีรุ่นเก่า ย่อมให้ความเที่ยงธรรมแก่วรรณคดีนั้น ๆ ไม่ได้สมบูรณ์
- 3) ผู้วิจารณ์จะต้องมีความเข้าใจที่จะแยกข้อที่เป็นข้อเท็จจริง และข้อที่เป็นความเห็นของผู้แต่ง ออกจากกันได้อย่างถูกต้อง
- 4) วรรณคดีบางเรื่องอาจมีคุณค่าทางด้านศิลปะการแต่งสูง แต่มีค่าน้อยในด้านหลักฐานข้อเท็จจริง หรือบางเรื่องก็เป็นไปโดยนัยตรงกันข้าม คือผู้แต่งเขียนอย่างแห้งแล้งไม่น่าอ่าน แต่ถูกต้องด้วยหลักฐานดีมาก ผู้วิจารณ์จึงจะต้องแยกคุณค่าของ 2 อย่างนี้ออกจากกันให้ชัดเจน มิฉะนั้นอาจเกิดอคติในการประเมินคุณค่าได้

วรรณคดีกับจิตวิทยา

ในการกล่าววันนี้มีความมุ่งหมายแต่เพียงให้ผู้วิจารณ์ ได้ใช้ความรู้ที่เกี่ยวกับจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ประกอบความเข้าใจ และตีความหมายของวรรณคดีได้ตามสมควรแก่กรณี ส่วนการศึกษาเพื่อวิจารณ์วรรณคดีในแง่จิตวิทยา ซึ่งต้องอาศัยหลักจิตวิทยายังขั้นไปนั้น เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาหาความรู้สูงยิ่งขึ้นจึงจะช่วยให้การวิจารณ์ ได้ผลดีจริง นักจิตวิทยาเช่น ฟรอยด์ จุง แอดเลอร์และซัลลิแวนศึกษาพฤติกรรมและจิตใจมนุษย์ และตั้งทฤษฎีทางจิตวิทยาขึ้น เป็นทฤษฎีทางจิตวิเคราะห์ นักวิจารณ์แนวจิตวิทยาได้รับเอาทฤษฎีเหล่านี้มาใช้วิเคราะห์แรงจูงใจ และพฤติกรรมของตัวละครในวรรณคดีและบางครั้งก็ใช้ในการวิเคราะห์ผู้แต่งอีกด้วย

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับปมต่าง ๆ ของ ฟรอยด์ ได้แก่ *ปมอีเลคตรา* (Electra Complex) ซึ่งเกี่ยวกับความรู้สึกผูกพันของลูกสาวที่มีต่อพ่อ ทำให้ไม่ชอบแม่ หรือ *ปมอิดิปัส* (Oedipus Complex) ซึ่งเป็นความผูกพันของลูกชายกับแม่ ทำให้ไม่ชอบพ่อ หรือทฤษฎีว่าด้วยจิตใต้สำนึก ทำ

ให้เกิดเจตนาเร้นแฝงอยู่ในใจของมนุษย์ เช่น ความปรารถนาความตาย (desire for death) ได้มีผู้นำมาใช้ในเชิงวิเคราะห์จิตช่วยให้เข้าใจเนื้อเรื่อง เข้าใจบุคคล ตลอดจนเข้าใจสัญลักษณ์ต่าง ๆ มากขึ้น ดังเช่นที่ วิลเลียม เอมพ์สัน (William Empson) วิเคราะห์เรื่องอลิซอิน วันเดอร์ แลนด์ (Alice in Wonderland) ใช้นิทานสำหรับเด็กให้เป็นบทวิจารณ์สำหรับผู้ใหญ่ได้

แต่อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ตัวละครโดยใช้ทฤษฎีทางจิตวิทยานี้อาจเกิดปัญหาในการวิจารณ์ขึ้นได้ เช่น

1) อาจทำให้ผู้วิจารณ์อ่านวรรณคดีเช่นเดียวกับที่อ่านหลักฐาน หรือบันทึกทางจิตวิทยาซึ่งจะเป็นผลเสียด้านคุณค่าทางสุนทรียภาพ

2) ผู้วิจารณ์อาจมีความโน้มเอียงในการตีความในแง่จิตวิทยาจนเกินกว่าความจำเป็น เป็นผลให้พยายามแสวงหาเนื้อเรื่องที่จะเหมาะสมกับทฤษฎีและทำให้วรรณคดีเป็นแต่เพียงบทขยายความหรือตัวอย่างประกอบของทฤษฎีทางจิตวิทยาเท่านั้น

3) การมุ่งวิเคราะห์วรรณคดีในด้านจิตวิทยาอย่างเดียวนั้นทำให้เกิดความคิดในแง่เดียว ด้านเดียว และมองข้ามเรื่องอื่น ๆ ที่มีปรากฏอยู่ในวรรณคดีนั้นด้วย เช่น การพยายามศึกษาตัวละครเอกคือ แฮมเลท (ละครเชกสเปียร์) ในแง่จิตวิทยาก็อาจจะทำให้ไม่สนใจในเรื่องอื่น ๆ เช่น เรื่องทางศาสนา การเมืองและศิลปะการวางโครงเรื่องอย่างหักมุมเลี้ยว ตรงกันข้ามจากตอนต้น มาเป็นตอนเศร้าอย่างฉับพลัน

อย่างไรก็ตาม การวิจารณ์ในระดับนี้ (ตามกระบวนวิชานี้) การใช้สามัญสำนึก การใช้ประสบการณ์ ความหยั่งเห็น (Insight) เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ ตามความต้องการจำเป็น (Fundamental needs) เป็นเครื่องช่วยการพิจารณาตัวละครและพิจารณาผู้แต่ง ก็พอจะใช้เป็นประโยชน์ในการวิจารณ์ได้ แต่การวิจารณ์จะเป็นผลดียิ่งขึ้น ถ้าได้อาศัยทฤษฎีและความรอบรู้ด้านจิตวิทยา

ข้อมูลประกอบการวิจารณ์ยังมีแง่อื่น ๆ อีกหลายประการ เช่นวรรณคดีกับประวัติศาสตร์ วรรณคดีกับนาฏศิลป์ และวรรณคดีกับศาสตร์อื่น ๆ เป็นต้น กล่าวมานี้พอเป็นตัวอย่งเท่านั้น